

”לַבְנֵינָה שֶׁל הַלֶּכֶה”

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י
מלאכת בישול (חלק ז) – הכנת נס קפה בשבת

משה³ שכתב שכך נוהגים (כדברי שו"ת פנים מאירות שהתיר לערות על סוכר מכלי ראשון).

מאידך, המשנה ברורה⁴ מביא דעות המפקפקים בהיתר זה. וגם הרב מרדכי אליהו זצ"ל בשיעור שנתן כאן בישיבה לפני כעשרים שנה אמר שיש להכין נס קפה בכלי שלישי⁵, וגם הרב פיינשטיין כותב שנוהג לעצמו להכין נס קפה רק בכלי שלישי⁶.

יש לציין שאנו עוסקים בנס קפה 'טהור'. אולם בנס קפה בטעמים שונים ישנם רכיבי טעם שאינם מבושלים כל צרכם ולכן בזה הכללים משתנים ובוודאי שאין להתיר בפחות מכלי שלישי.

יש לנסות להבין מהו הקושי בנס קפה ומדוע פוסקים רבים אינם מתירים לערות עליו רותחים מכלי ראשון כדין יבש שנתבשל?

שאלה זו קשורה בשני נושאים נוספים: בפעם הקודמת למדנו שיש מחלוקת הפוסקים בנוגע לחימום דבר שהוא יבש כעת אבל תוך כדי החימום הוא יהפוך ללח

היום נעסוק בשאלה מעשית המצויה בבתי רבים בישראל והיא הכנת נס קפה בשבת.

בפעמים האחרונות עסקנו בסוגיית בישול אחר בישול בלח ויבש. ראינו שלהלכה אין בישול אחר בישול ביבש ומותר בשבת לחמם (בדרכים המותרות) דבר יבש שבושל לגמרי מערב שבת, אולם יש בישול אחר בישול בלח והדבר אסור מדאורייתא¹.

כדי לדעת מהי פסיקת ההלכה לגבי הכנת נס קפה בשבת יש תחילה לברר כיצד מכינים נס קפה?

נס קפה נעשה מפולי קפה טחונים העוברים תהליך של בישול מלא, אחרי הבישול מגיע שלב אידוי הפולים ואחר כך מייבשים אותם וכך מתקבלת אבקת נס הקפה. יש לציין ששני סוגי הקפה הנמס (הרגיל והמגורען) עוברים עקרונית את אותו תהליך ייצור (מבחינה הלכתית). כתוצאה מכך אנו דנים את הקפה הנמס כמאכל שבושל מערב שבת והוא נכנס לגדרי 'בישול אחר בישול'.

אבקת נס הקפה היא יבשה ומכיוון ש'אין בישול אחר בישול ביבש' צריך לכאורה להיות הדין שיהיה מותר לערות עליה מכלי ראשון וכל שכן שיהיה מותר ליתנה בכלי שני. כך אכן פוסק מעיקר הדין² הרב עובדיה זצ"ל, וכן נראה בדברי האגרות

¹ עיין ב"לבנינה של הלכה מלאכת בישול - חלק ג" בדעת הרמ"א.

² חזון עובדיה, חלק ד, עמ' שיג. אולם הוא מסיים (בהערה) "והמחמיר לערות מכלי שני על הנס קפה תבוא עליו ברכה".

³ אגרות משה, או"ח, חלק ד, סימן עד, בישול, סעיף קטן טז.

⁴ או"ח, סימן שיח, סעיף קטן עא.

⁵ נימוקו היה שיש לחוש שיש באבקת הקפה מעט פירוים לא מבושלים.

⁶ אגרות משה, או"ח, חלק ד, סימן עד, בישול, סעיף קטן טז. ולשונו: "איברא דאני מחמיר לעצמי בין בקפה נמס ובין בסוכר ליתן בכלי שלישי, אבל לדינא אין להחמיר".

כדי לענות על שאלה זו נעיין בדברי רבי עקיבא איגר בסימן רנג. רבי עקיבא איגר¹³ דן בעירו מים רותחים על מעט שומן שבצלחת. תוך כדי דבריו הוא מעלה לחלק בין עירו על שכבת שומן דקה הנימוחה מיד כשמערה עליה רותחים, לבין חימום שומן והפיכתו לנוזל בתהליך איטי, ארוך וממושך. נימוקו הוא שברגע שהמים הרותחים מגיעים לשכבת השומן הם הופכים אותה מיד לנוזל ולכן יש לראות את פעולת העירו כעירו על דבר לח, ובדבר לח יש בישול אחר בישול, ומכאן יש לאסור אף עירו מכלי ראשון. שונה הדבר בחימום השומן ששם מחמם כעת דבר יבש שרק בסוף התהליך יהפוך ללח. רבי עקיבא איגר התלבט בדבר ולכן יש מקום להחמיר ולא לערות אף מכלי ראשון. ולכן כתב המשנה ברורה "וטוב להיזהר מכלי ראשון לכתחילה"¹⁴. אולי זו גם הסיבה לחומרתו של האגרות משה לתת נס קפה דווקא בכלי שלישי¹⁵.

סוף דבר, מעיקר הדין אפשר לערות על נס קפה מכלי ראשון, טוב ליתנו דווקא בכלי שני ויש המחמירים להכינו דווקא בכלי שלישי.

(כגון שומן וכדו'). המשנה ברורה פסק כדעה המקילה⁷ והתיר לחמם מאכל עם שומן אף במקום חם בחום יד סולדת למרות שהשומן ימס ואחר כך ייעשה רותח. לפי זה היה מקום להקל אף בהכנת נס קפה.

נושא נוסף הוא דין מלח. דעת רבי חייא בברייתא היא ש"מלח אינה כתבלין"⁸, ומביאה הגמרא שני פירושים לדבריו: ללישנא קמא מלח שונה מתבלין ואסור ליתנו אף בכלי שני. מאידך, ללישנא בתרא מותר ליתנו אף בכלי ראשון שהורד מן האש. מחלוקת זו באה לידי ביטוי אף בפסיקת ההלכה. השלחן ערוך פסק שמותר ליתן המלח בכלי ראשון⁹, הרמ"א כתב שהמחמיר לא ליתנו אף בכלי שני תבוא עליו הברכה¹⁰.

יש לציין שהמחלוקת נוגעת דווקא למלח לא מבושל ('מלח ים המלח'). אבל לגבי מלח מבושל ('מלח עתלית') וסוכר (והוא הדין לנס קפה) מבואר בפוסקים¹¹ שמכיוון שהם כבר מבושלים הדין שונה משום שאין בישול אחר בישול. אף על פי כן יש המורים לתת אף מלח מבושל בכלי שני וכך פוסק המשנה ברורה לכתחילה¹².

יש מקום לשאול, מדוע ישנו חילוק בין מלח, סוכר, נס קפה לבין שומן? והרי כל המאכלים הללו הם יבשים ומבושלים כל צרכם מערב שבת! מדוע המשנה ברורה הקיל בשומן והחמיר בסוכר ודומיו?

⁷ או"ח, סימן שיח, סעיף טז, משנה ברורה, סעיף קטן ק.

⁸ שבת, דף מב, עמוד ב.

⁹ או"ח, סימן שיח, סעיף ט.

¹⁰ רמ"א שם, וכתב: "ויש אוסרים לתת מלח אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו, והמחמיר תבוא עליו ברכה".

¹¹ שם, משנה ברורה, סעיף קטן עא.

¹² שם.

¹³ סוף סימן רנג. ולשונו: "דשומן קרוש הוי כמו יבש אף דנימוח אחר כך... אבל הכא כיוון שבא מעט רותחין... נמסה ונימוח, וכששופך אחר כך עוד רותחין הוא מבשל להלח".

¹⁴ או"ח, סימן שיח, משנה ברורה, סעיף קטן עא.

¹⁵ ומה שהחמיר בשלישי ולא בשני, כחומרת שני רותח כמבואר בפוסקים.

